Yanğın salır, köpüklənib daşır o,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Yer üzündə hələ çoxdur qan- qada,
Yenə at çap, gir çovğuna, gir oda,
Gözlər səni dara düşmüş çox adam,
Sən hər şeyi yoluna qoy Turqata,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

XXVII QAPI. Muğdiyar söyləncі

Əkbətəndən Buzboğaza bir ay yol,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.
Qumdur iki Çayarası, çökəkdir,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.
Burdan ora, ordan bura köçürlər,
Otla birgə əkiləni biçirlər,
Oturağa ildə bir yer seçirlər,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Muğeldə də yaşıl çöllər sozarıb,
Ot seyrəlib, sürü, ilxı azalıb,
Yaylaq, qışlaq otsuz qalıb, bozarıb,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Qarçiçəkdən sonra Muğel çökübdür,
Qıtlıq çapıb Muğdiyarı sökübdür,
Alpis burda acıqanlıq əkibdir,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Orda Çinel töküb neçə alayı,
Geri alıb Mindiyardan Çinçayı,
Qalxıb göyə Minellinin harayı,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Turqər sayır bir-bir gecə-gündüzü,
Acığından göyəribdir üz-gözü,
Göndərmişdir Çinçay yurda yardıma,
Gücdəbiri, Dəmirqızı, Ağüzü,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Qocalsa da Ağüz hələ qıvraqdır,
Mindiyarın bayrağına dayaqdır,
O bicləmə işlərində oyaqdır,
Döyüşlərdə çox ərəndən qabaqdır,

Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Uğureldən aldı qırxmin yaraqlı,
Dörd təkərli, önü tuncdan tutaqlı,
Iki min də qoçaq, əli çomaqlı,
On min kişi Çinel – Minel sayaqlı,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Iki dağcıq arasında durdular,
Çox alaçıq, çoxlu evcik qurdular,
Dörd bir yanda qazıb qazma vurdular,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Balta, bizuc, ox atanlar qabaqda,
Dörd təkərli iki yandan qıraqda,
Qılınclılar, atlılarsa görünməz,
Meşə içrə durub arxa, dayaqda,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

İki atlı yaxınlaşır onlara,
Boyun bükük, baş sarıqlı, üz para,
Bəbəkləri sapsarıdır, qapqara,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Biri deyir:- Bizi çinli sayıblar,
Evimizi, kəndimizi soyublar,
Çapıb bizi, yeyib içib doyublar,
Döyüb, vurub belə günə salıblar,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Ağüz deyir:- Kimdir bunca acıqan,
Kimdir burda quduzlaşan qudurqan,
O qovulsun gərək bu gün buradan,
Sönməlidir tüstülənən burulqan,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Onlar deyir:- Muğel oğul Muğərdir,
Çapqınçıya o yel verən öndədir,
Deyir, ulu, ulu atam Gücərdir,
Çinçay, Çinel bizim ulu yerlərdir,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Acıqlanır Ağüz bunu biləndə,
Qancıl üstə o gəlmişdi gələndə,
İndi görür Çinçay Muğ Ər əlində,

Bir neçə söz gəzir onun dilində,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

***

Tək başına Ağüz çapır Muğelə,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.
Muğər ilə tək təkinə görüşür,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.

Deyir:- Muğər, bu iş nədir görürsən,
Yenə evə, obalara girirsən,
Eli çapıb ona acıq verirsən,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.

Muğər deyir:- Biz ac-susuz qalırıq,
Ac qalmaqdan saralırıq, soluruq,
Yürük edib ev, obaya doluruq,
Çinellini çapıb düyü alırıq,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.

-Biz gəldik ki, buraları arayaq,
Gəldik səni acıqandan qoruyaq,
Gəldik bura el – obaya yarayaq,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.

Sənsə cumub onu, bunu çapırsan,
Özgə əldən güclə çörək qapırsan,
Sən qancılsan, bunca toxdaq tapırsan,
Hər bir şeyin ölçüsü var, unutma.

Sən azıbsan, çapqınçısan, dilənçi,
Bundan sonra Gücdəbirdir birinci,
O olacaq burda Muğel yerinci,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Muğər susdu, sanki beli büküldü,
Ağ qaşları ox yayı tək çəkildi,
Gözlərindən küsü, acıq töküldü,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

***

Muğdiyarın səsləncləri gurladı,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləncsəsindən.
Ad dəyişdi Muğel oldu Muğdiyar,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləncsəsindən.

Ağüz dedi Gücdəbirə:- Ayıq ol,
El işində gözü açıq, soyuq ol,
Qonşu Çinel duyğuludur, duyuq ol,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləmc səsindən.

Artır atı, otu, unu, kəpəyi,
Al Çineldən boya-boya ipəyi,
Tikilini, toxunmanı, örpəyi,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləmc səsindən.

Gəlirlidir orda ipək, dəf-daraq,
Çox ucuzdur o ölkədə yal-yaraq,
Gərək ondan yararlanaq, varlanaq,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləmc səsindən.

Gedək birgə qonaq olaq Xaqana,
Düşsün alver işlərimiz sahmana,
Əl atmyaq bir də qılınc, qalxana,
Qorxaq, maymaq ürkər səsləmc səsindən.

Çindiyar söyləmci

Qardaşlaşıb Çindiyarla Mindiyar,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.
Iki böyük ölkə durur yan-yana,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Qalıb Çinçay vuruşları arxada.
Baxır barış bayraqları ucadan,
Bir olublar sanki ata-anadan,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.
Baş qapılar hərelliyə açıqdır,
Onlar ancaq yaraqlıya qoruqdur,
Başev gözəl, doğma ancaq soyuqdur,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Oturubdur yerdə Xaqan başbaşı,
O çox gəncdir, olar onun qırx yaşı,
Onun ilə Minbaşılar yanaşı,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Hər yan mərmər döşənəkli dirəkdir,
Sallanmalar yeddi boya ipəkdir,
İç, çöl güldür, göz oxşayan çiçəkdir,
Qalxıb enən qu yelpiclər lələkdir,

Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Boğuq səsdə çalqıçılar çalırlar,
Oynar qızlar, könül verib alırlar,
Oturanlar baxıb susqun qalıblar,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Sayınlıqla qarşılanır, üç qonaq,
Gülür üzə göz aydınlıq, təmtəraq,
Baxışlarda parıldayır bax-maraq,
Doğma kimi bax hər yandan qonşuna.

Ağüz deyir:- böyük Xaqan sağ olsun,
Çindiyarda olan qalan sağ olsun,
Yaman getsin, barış, aman sağ olsun,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

O danışır, say-sayınlıq gözlənir,
Gün aydınlıq, göz aydınlıq səslənir,
Qonaqlara yüksək qayğı bəslənir,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Xaqan deyir:- Biz qardaşıq, doğmayıq.
Göydən yerdən gələn, düşən yığmayıq,
Bir tanrıdan, bir torpaqdan çıxmayıq,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.
Mindiyarın qarayağı, göy daşı,
Gülər üzü, qayğısıyla yanaşı,
Sizdən çox çox say-soy görüb başbaşı,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Minel yaydı doğu yerə ipəyi,
İpək oldu Çinellinin çörəyi,
Birdir bizim iki elin ürəyi,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Eşitdik ki, olub Muğel, Muğdiyar,
Dəyişilib orda başçı olanlar,
Aralığa qarışıqlıq salanlar,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Ağüz dedi:- Dəyişilib başbaşı,
Yerinc olub mənim kiçik qardaşım,
Gücdəbirə yerinc olmaq yaraşır,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Gücdəbirə baxır Xaqan baş əyir,
Diz üstündə dikələrək Gücdəbir,
Baş əyərək gənc Xaqana o deyir:
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

- Gücdəbirəm, Muğdiyarın yerinci,
Bu baş evə sığınmayır sevincim,
Biz barışda olacağıq birinci,
Olmayacaq daha ara gilinci,
Əkdiyini biçəcəkdir əkinçi,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

Böyük Xaqan, siz inanız bu sözə,
Oturacaq yenə ellər diz-dizə,
Alver artar biz də çıxsaq dənizə,
Düyü verin, ilxı verək biz sizə,
Doğman kimi bax dörd yandan qonşuna.

***

Görüşdülər, danışdılar, durdular,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.
Düşdü işə alver, yol ver, izin ver,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

Yaxınlaşdı iki ölkə bir az da,
Pay götürdü hər az-çoxdan, çox-azdan,
Dəri gəldi, pambıq, göy daş Çinelə,
Əkbitəndən, Muğdan, qoşa boğazdan,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

Biz əzəldən bir olmuşuq deyirlər,
Çox üzbəüz qoyulmuşuq deyirlər,
İndi-indi ayılmışıq deyirlər,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

Nə durubsan matdım-matdım baxırsan,
Öp qonşunu, niyə belə ağırsan,
Qonşu gələr ilk yardıma, çağırsan,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

Kimə gərək, yığışılsın bənd-bərə,
Qardaş desin qonşusuna qoy hərə,
Kəsi ollam qadaşlaşan ellərə,
Gözü açıq, gözü qıyıq ellərə,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

Qıtlıq keçdi, artdı sürü, artdı var,
Qardaşlaşdı Minel, Çinçay, Mindiyar,
Yaxınlaşdı bir-birinə uzaqlar,
Çox düyünlər tez açılır görüşdə.

***

Yerincyerdə bərk oturdu Gücdəbir,
Yanıq olur gözü yolda qalanlar.
Turpar, Besyar gözləyirdi atanı,
Qopuq olur gözü yolda qalanlar.
Yazı yazdı, yola saldı Besyara,
Yazdı, «Gələ bilsən gəl Muğdiyara,
Ərən kimi min mən minən çapara,
Tapşır evi, ev-eşiyi Turpara,
Tutuq olur gözü yolda qalanlar.

Beş il çəkdi qıtlıq ilə üzdurma,
Buğda, arpa, mərci əkib artırma,
Otlaqları quyularla suvarma,
Qıvraq olur gözü yolda qalanlar.

Sürü, naxır, ilxı artdı düzlərdə,
Getdi aclıq sarılığı üzlərdən,
Gülümsədi toxluq, bolluq gözlərdə,
Yapıq olur gözü yolda qalanlar.

Yola düşdü Əkbitənə ilxılar,
Artdı işdə- gücdə sapma- sayğılar,
Körpələrə, qocalara qayğılar,
Ayıq olur gözü yolda qalanlar.

Alpis yaman qorxdu yeni qurqudan,
At istədi Gücdəbirdən yuxuda,
At götürdü, qaçdı getdi qorxudan,
Gündən –günə say-say artan ilxıdan,
Gücdəbirdə gərginləşən duyğudan,
Duyuq olur gözü yolda qalanlar.

Ağı söyləncі

Daryaş getdi Misirelə, qayıtdı,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.
Eşitdi ki, Çatan orda başçıdır.
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Alov eldən, Həbəşeldən keçdi o,
Hər ölçünü öz boyuyla biçdi o,
Tunqa qarşı yeni bir yol seçdi o,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.
Dedi:-Hələ çox çəkəcək bu oyun,
Qonaq getdim, gizli tutum yolumu,
Ağılayım yeməyini toplumun,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Sonra çıxım bunu Turpar adına,
Salım onu Tunqun sınaq oduna,
Qan ələyim Əkbitənin yurduna,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Deyim, ona mən tapşırdım bu işi,
Kəsi etdim məndən qaçan çəpişi,
Qızışdırım yenə çəkiş-bərkişi,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Dəysin yerə min-min uzun qulaqlı,
Nə edəcək ağılanmış yaraqlı,
Bir yandan da qirar qıtlıq, quraqlıq,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Əkbitəni allam, çapıb soyaram,
Turparı da ora yerinc qoyaram,
Şahlığımı Mindiyara yayaram,
Çox söykənmə gülümsəyən yardıma.

Bulaqbaşı söyləncі

Bir gün Turpar getdi bulaq başına,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.
O gözlədi qızı bir az qıraqda,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Axşam oldu, o gözlədi, baxmadı,
Gecə quşu səslərindən qorxmadı,
Çox gözlədi Sona gəlib çıxmadı,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Güzgü kimi duru bulaq gözləri,
Güzgüdən də gözəl parlaq gözləri,
Körpə uşaq baxışları, gözləri,
Uşaqdan da oynaq şıltaq gözləri,

Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Küsgünlük var deyən solğun üzündə,
Gülər dodağında, yorğun üzündə,
Sanki gəzir səssiz çovğun üzündə,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Bir biləydim bu sıxıntı nədəndir,
Kirpiyində o yağıntı nədəndir,
Səsində ki, o boğuntu nədəndir,
Dörd bir yanda bu uğuntu nədəndir,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Bir biləydim bu qız kimin qızıdır,
Bu ceyrandır, bu marallıq quzudu,
Yoxsa sevgi tanrısının özüdür,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Bütün günü pıçıldayan buz bulaq,
Gecə boyu xışıldayan göy budaq,
Harda qaldı o bal dodaq, gül yanaq,
Bulaq başı gizli görüş yeridir.

Yola düşdü getdi Turpar cığırla,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.
Dedi, gedim, tapım qızın evini,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Dedi, gedib, görüm onun özünü,
Açım ona ürəyimin sözünü,
Deyim ona düz sözümün düzünü,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq sonasız.

Qız anama olar gözəl bir gəlin,
Bu sevgimə sağdış olar toy, kəbin,
Sona bizdə gülü olar güllərin,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Bunu bilib atam gələr toyuma,
Hamı bundan sonra qalar hayıma,
Qatar qızı öz Parselli soyuna,
Qızıl, göy daş biçər qızın boyuna,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Bunca hamı bir-birilə yarışar,

Minel Parsel bir-birinə qarışar,
Yoxsul, zəngin bir-birindən yapışar,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Burulurdu cığır ilan sayağı,
Sürü, ilxı, naxır tutub ovlağı,
Otlayırdı biçilməmiş otlağı,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Bu andaca bir səs gəldi meşədən,
Qorxub durdu səsi bunca eşidən,
Bu qorxulu səs haradan, səs nədən,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Bu səs yaxın ev-daxmadan gəlirdi,
Kimsə sanki boğulurdu, ölürdü,
Bu səsə də bir başqa səs gülürdü,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Turpar qaçdı evə sarı, səs artdı,
Qapıları silkələyib o dartdı.
Acıqlı səs bir də səs-küy qopartdı,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

Kimsə kimə qışqırırdı acıqlı,
Bir qız isə ağlayırdı yanıqlı,
Acıqlı səs söyləyirdi qılıqlı,
Nəyə gərək göl, çay, bulaq Sonasız.

***

Qulaq asdı Turpar belə eşitdi:
-Mən Alpisəm, tanrısıyam Altyerin.
Səni gözəl, yaxşı üzlə sevirəm,
Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

Bu ilk sevgim son sevgimdir biləsən,
Yığışasan, gərək mənə gələsən,
Aralıqda qan-qadanı siləsən,
Yox gəlməsən, onda gərək öləsən,
Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

Mənə gəlsən, məndə sənlə quş ollam,
Gedib mən də yaxşılara qoşullam,
Böyük Hörmüz tanrımızdan güc allam,
Onun kimi mən Üstyerdə ucalllam,
Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

Gedək, sənə mən göstərim Altyeri,
Görüb daha bəyənməzsən Üstyeri,
Sən tanrı ol, mən də sənin ilk ərin,
Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

Sən Altyerin qız çiçəyi olarsan,
Cicək-çopur tanrılığı alarsan,
Uşaqları ot tək yerdən yolarsan,
Mən Alpisəm tanrısıyam alt yerin.

Tanrı olsan hamı səndən qorxacaq,
Sənınkilər sənə şah tək baxacaq,
Qabağına tutuq kimi çıxacaq,
Üzərinə qızıl, gümüş yağacaq,
Adın yerə şimşək kimi çaxacaq,
Mən Alpisəm tanrısıyam alt yerin.

-Yox getmərəm mən sənınlə heç yerə,
Yox getmərəm sənə, Alpis, mən ərə,
Adam sevər, yavurular bir kərə,
Ola bilməz sevgiliyə ər hərə,
Mən Alpisəm, tanrısıyam Altyerin.
-Mən Sonayam, sevməyirəm pisliyi,
Mən sevirəm yaxşılığı, düzlüyü,
Tanrı qırsın, görüm sizi, sizliyi,
-Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

-Sən Altyerin tanrısısan çəkil, get,
Bura sənin yerin deyil, əyil, get,
Sökülərək öz içində tökül, get,
-Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

-Mən Sonayam, mən sevirəm Turparı,
Turpar mənim ürəyimi aparıb,
Turpar mənim qızıl sevgi çaparım,
-Mən Alpisəm tanrısıyam Altyerin.

***

Bu sözləri Turpar çöldən eçitdi,
Tanrı gücü, sevgi gücü deməkdir.
O bağırdı:- Mən burdayam, sevgilim,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

Bu andaca qapı tay-tay açıldı,

Onun çölə yanıq iyi saçıldı,
Çovğun düşdü,ev yurd, dam - daş uçuldu,
Yer qabardı, yerdəkilər kiçildi,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

Turparı da külək atdı uzağa,
Yarı ölü Sona qalxdı ayağa,
O qabartdı qız köksünü qabağa,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

Dedi:- Burax məni, qancıl, qan içən,
Ac ölümdən adamlara don biçən,
Arşin tutub sonevinə yer ölçən,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

Döyüşməyi öyrənmişəm atamdan,
Düz olmağı pay almışam anamdan,
Mən çıxmaram ata-baba yuvamdan,
Mindiyara böyük andım qafamda,
Sevgi gücü tanrı gücü deməkdir.

Birdən çovğun uğuldadı, gurladı,
Yel qarışıq şimşək bulud qarladı,
Şimşəkquyruq gəldi, gözlər parladı,
Sevgi gücü, tanrı gücü, deməkdir.

At Sonanı aldı getdi, qor oldu.
Yerdə yağış, külək, şaxta, qar oldu,
Üstyer susdu, Altyer ona dar oldu,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

Gölə düşdü Turpar, birdən ayıldı,
Üzdü çıxdı, şaxta vurdu, bayıldı,
Çovğun səsi hər bir yerə yayıldı,
Sevgi gücü, tanrı gücü deməkdir.

***

Külək önə çapdı getdi yüyürək,
Dillilər tək dilsilər də sevişir.
Gördü quş da, qurd da. At da oxuyur,
Dillilərtək, dilsilərdə sevişir.

Turpar keçdi aşırımı, uçqunu,
Alpis qoyub gedən qarı, çovğunu,

O dindirdi göyərçini. Quzğunu,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Dedi:- Bulud, Sona burdan ötübdür,
Yol üstündə güllər bunca bitibdir.
Ötməyibsə o qız harda itibdir,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Gördü qartal göy üzünə millənib.
Qanadları qılınc kimi yellənir,
O qıy vurur dilsiz, dilli dillənir,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.
Dedi:- Qartal bax, gör, Sona görünür?
Qana, yoxsa-göz yaşına bürünüb,
Yanınca da qancıl Alpis sürünür,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Gördü günəş çıxır, göylər qızarmış,
Dimdiyində çöp tutaraq qaranquş,
Yuva tikir, qılınc qanad yumru quş,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Dedi:- Quşum, qon aşağı, yerə düş,
Sarı dimdik, qılınc qanad, yumru döş,
Bir dilə gəl, mənim ilə bir görüş,
De, buradan dünən, bu gün, kim ötmüş,
Sona, beli sancılardan bükülmüş,
Yanağından uçub getmiş, bal gümüş,
Saç qaraşın, üz qızılı, əl gümüş,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Dedi:- Ayı, onu yoxsa görübsən,
Axtarıram o sevgili qızı mən,
Öz sevginə çox güvənmə, çox da sən,
Gör bu sevgi niyə çökür, gör nədən,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Bir gül gördü dalğa, dalğa əsirdi,
Bir qu quşu su üstündə üzürdü,
O da sanki Sonasını gəzirdi,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Dedi:- Ağ quş Sonam, keçib buradan,
Hardan tapım onu, söylə, haradan,
Yardım olsun səni, məni yaradan,

Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

Turpar getdi, dağı-daşı dindirdi,
Sonasına quş inancı göndərdi,
Buludları yel yönünə döndərdi,
Külәkləri mindi yerə endərdi,
Dillilərtək, dilsilər də sevişir.

***

Dedi:-Tanrım, o nə idi eşitdim,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.
Gedim tapım onu, mənə yardım et,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Hara getsəm, hansı yana yaxşıdır,
Məni igid qiz sevgisi ağrıdır,
Bu Alpisdir, qan içəndir, oğrudur,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Ancaq yenə səs gəlmədi tanrıdan,
İncik qaldı Turpar tanrı sarıdan,
Yol hayana bu dənizdən, qurudan,
Hara gedim, gün də keçib yarıdan,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Dedi:- Gedim Gücdəbirdən soruşum,
Gördüyümü ona bir-bir danışım,
Altyer, Üstyer, düşüncəmdə qarışır,
Yenə bunlar bir-birilə çarpışır,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Bir ağsaqqal ona yolda söz atır,
Deyir:-Külək çapan yönə çap atı,
Yoxsa, oğul, sınar qolun qanadın,
Sevgi evdir ata, arta anadır,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Külək üç gün əsdi, çay- sel köpürdü,
Nə var idi yolu üstə süpürdü,
Kolu, kosu, ağacları qopardı,
Nə var idi, yüngül idi apardı,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Beş gün getdi, Parsdiyara çatdı o,
Yorğunluqdan bir kolluqda yatdı o,
Sonra durub yavaş-yavaş yortdu o,

Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.
Dedi:-Tanrım, haradayam, burada,
Bu çöllüklər nədir bizim arada,
Seçmək olmur burda ağı qaradan,
Yardım elə mənə böyük yaradan,
Yaxşı tanrı pis tanrını yaradıb.

Daryaşın sevgi söyləncі

Alpis gəldi Parsdiyara bir günə,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.
Daryaş gördü, o da sevdi Sonanı,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

Dedi:- daryaş – bu gözəli ver mənə,
Bağışlaram mən də neçə qız sənə,
Pırtlayıbdır alma kimi döş önə,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

Məntək şaha çatar belə gözəllik,
Mənim olsun bu gənc gülər gözəllik,
İt-bat olar yoxsa kölə gözəllik,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

Alpis dedi:- O incədir çiçəkdən,
Mən sevmişəm onu hələ bələkdə,
Ilk sevgidir məndə doğub ürəkdən,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

Sən şor gözsən şah deyilsən, çalağan,
Onu bunu yaralayan qapağan,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

Sona dedi:-Mən Turparı sevirəm,
Nə şahlığı, nə də varı sevirəm,
Nə qarqarı, nə qurquru süvirəm,
Mən sizi də yarıyarı sevirəm,
Bir yol sevər sevə bilsə qız, oğlan.

***

Sona gördü, baş-başadır iki qoç,
Nə üstəsə qoç qoç ilə vuruşar.
Məni sevən qoçlar gərək vuruşsun,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

Basar gərək sonra mənlə döyüşə,
Mənlə qılınc döyüşünə girişə,
Mən basılsam onda sevgim dəyişər,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

Daryaş dedi:- Çox bilmişsən, ay gözəl,
Səni allam, çaldıraram toy, gözəl,
Yoxdur sənə bu ölkədə tay, gözəl,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

Alpis dedi:- Qız da bizi aldadır,
Turpar gəlib lap yaxında, yoldadır,
Yorğun - arğın çox - çox düşər haldadır,
Nə üstəsə qoç qoç ilə vuruşar.

Alpis dedi:- "Öldürərəm Daryaşı,
Turpar olar onun sevgi başdaşı,
Sevgi üstə atmaz qardaş qardaşı,"
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

Vuruşdular, boğuşdular, durdular,
Qılınc qalxan, toppuz, bizuc qırdılar,
Bir-birini yaralayıb yordular,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

Sona gördü ikisi də tökülüb,
Pal-paltarı, döşü-başı sökülüb,
Yavaş- yavaş o qırağa çəkilir,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

O sıçradı qaşqa atın belinə,
Dönür çovğun küləyinə yelinə,
Çapır Parsel otlağına çölünə,
Nə üstəsə qoç, qoç ilə vuruşar.

***

Sona çatdı yorğun düşmüş Turpara,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.
Dedi:- Turpar, gəl, min ata qaçaq biz,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

Mən sevmişdim səni neçə il qabaq,
Bu sevgini anlamışdı o bulaq,
Gecə-gündüz mən oyaqdım, o oyaq,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

Olmuşları Sona bir-bir danışdı,
Iki sevgi bir-birinə qatışdı,
Güclü əllər bir birindən yapışdı,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

Turpar baxdı, gördü Şimşəkquyruğu,
Budur dedi, bu Alpisin qoruğu,
Budur dedi o Altyerin yoluğu,
Qızıldandır atın nalı topuğu,
Bu Alpisin minigidir, tutuğu,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

Burax onu- dedi - Turpar çöllərə,
Getsin çatsın o qabarlı əllərə,
O atlaşıb qulluq etsin ellərə,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

Sona, Turpar Əkbitənə yol aldı,
Atsız qaldı Alpis, gücü azaldı.
Şimşəkquyruq çapdı, yelkən yal oldu,
Güclü olur qızın gizli sevgisi.

***

Tunq getmişdi Uğurelə bir aydı,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.
Sorağ aldı ağılanıb toplumu,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.
Acıqanlar Əkbitənə gəliblər,
Kim, nə, harda sorağlaşıb biliblər,
Yaraqlılar yemək üstə ölüblər,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.

Ancaq Daryaş Gücdəbirlə üzləşib,
Iki ərən vuruşaraq sözləşib,
Qılınc, toppuz gumbuldayıb, səsləşib,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.

Deyirlər ki, burda Turpar əli var,
Ağılanıb düşüb ölü adamlar,
Başsız qalıb, tək qalıbdir Mindiyar,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.

Tunq özünü yetirincə gec olub,
Daryaş alıb, vurub yıxıb qoç olub,
Bu gedişdə başbaşı yox, bic olub,

Döyüş, barış çağı qoru yerini.

El susmayıb, qanlı bayraq qaldırıb,
Əldə paya, yağışlarda ildırım,
Harda kimi kim görübdür öldürüb,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.

Alıbdılar aralığa Turparı,
Deyiblər ki, sən edibsən bunları,
Acığından Turpar olub sapsarı,
Döyüş, barış çağı qoru yerini.

***

Birdən Tunqər Əkbitəndə göründü,
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.
Çil-çil atı qovub çatdı üç günə,
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.

Sorağ çatdı yazıq ana Besyara,
Dedi, «Tanrım, ağı hara, o hara,
Çirk atırlar mənim oğlum Turpara»
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.
Tunq bağırdı:- Çəkin bura qonağı,
Od qalansın, odun tanrı sınağı,
Turpar keçsin alovlanan ocağı,
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.

Oddan keçsə, inanarıq biz ona,
Bu göstəriş qoy yayılsın hər yana,
O, Besyarla qoyulmasın yan-yana,
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.

Turpar bildi bu, Daryaşın işidir,
Daryaş ona, anasına qarşıdır,
Dedi, «ata, atalıqda naşıdır,
Belə ata qandır, həm göz yaşıdır»
Ölkə, Başev qala bilməz yiyəsiz.

***

Od qalandı, uzunluğu on addım,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.
Turparı da güclə qancıl etdilər,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Turpar dedi:- İstəyirəm yanam mən,

Qopub gedim belə ata əlindən,
Şah olsan da, ata, ata deyilsən,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Mən bu işi görməmişəm, görmərəm,
Oda girrəm, mən bu işə girmərəm,
Mindiyarı tanrıya da vermərəm,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Dedi:- Anam, atam böyük Mindiyar,
Məndən, səndən qanlı öc-güc alırlar,
Mənim burda bircə qalan anam var,
Qoyma onu qarqışlayıb vuralar,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Məndən sonra deyin məni anana,
Yansın məntək alovlanıb yanana,
Ata olsun, oğul olsun anama,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Mindiyarı «yurdum» deyib bəsləsin,
Pis ayaqda Turqu, Tunqu səsləsin,
Alpisləri, Daryaşları pisləsin,
Tanrı özü güc-öc verir qancıla.

Od içindən eşidildi bu sözlər,
Yandı sanki yaşıl çöllər, göy düzlər,
Alovlandı elə bil ki, dənizlər,
Tanrı özü güc- öc verir qancıla.

Tunq qışqırdı:- Turpar, girmə oraya,
Alpis girib, oğlum, yenə araya,
Çıx bizimlə sən də dayan sıraya,
Tanrı özü güc- öc verir qancıla.

Turpar susdu, o çıxmadı sınaqdan,
Turpar yandı, səs gəlmədi ocaqdan,
Ancaq bir səs eşidildi uzaqdan,
Tanrı özü güc- öc verir qancıla.

«Sən hardasan südlü çörək Turparım,
Dağ ürəyi çiçək-çiçək Turparım,
Danışığı güllü baltək Turparım,
Tanrı özü güc- öc verir qancıla».

Dəmirqızla Daryaş söyləncі

Duzdağ elin toplumları yürüşdə,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.
Dəmirqızdır gedir Tunqa yardıma,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Daryaş gəlib Əkbitəni tutmuşdu,
Tunqu alıb dustaqlıqa qatmışdı,
Yeyib, içib ağır-ağır yatmışdı,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.
Oyatdılar Daryaş şahı yuxudan,
O az qaldı dəli olsun qorxudan,
Gördü toplum dağılıbdır arxadan,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Dəmirqızın gözlənilməz yürüşü,
Dustaqlıqda Tunqər ilə görüşü,
Gördü gediş bir gün içrə dəyişib,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Dəmirqızın qabağına çıxdı o,
Onun qanlı gözlərinə baxdı o,
Suya dönüb sanki yerə axdı o,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Dedi:- Bacı, gəldim görüm Turparı,
Gördüm Tunqər onu dibdən qoparıb,
Verib onu Alpis - tanrı aparıb,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Özü girib dustaqlıqa bilmədən,
Bu yerlərə Daryaş hələ gəlmədən,
Yaraqlılar ağılanıb ölmədən,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Ana dedi:- Kəs səsini, yalançı,
Ölkələri vuruşduran talançı,
Öz yurduna, öz oğluna yabançı,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Səni Alpis aldadaraq tovlayıb,
Acgözlüyü bolluq üstə qovlayıb,
«Ölkə», «şahlıq» sözlərilə ovlayıb,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Dəmirqızın üzü göm-göy göyərdi,
Qılıncını öz qınından siyirdi,
Vurdu üç yol, üç yol Daryaş bəyirdi,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.
Daryaş aşdı, at yalından tutdu o,
Toplumunu qabağına qatdı o,
Iki günə Parsdiyara çatdı o,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

Dedi:- Qalsın bu iş, Alpis sağ olsun,
Gəlsin yenə üzümüzə ağ olsun,
Ortalıqda ara təki sıx olsun,
Mindiyarda aclıq, qıtlıq çox olsun,
Yer dəyişmə yaranışda yasadır.

***

Bolluq oldu toy-düyünlər çox oldu,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.
Şimşək çaxsa, yağış yağsa, ot olsa,
Göydə bulud gülsə, neçə qat olsa,
İnəklərdə bala olsa, süd olsa,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

Gördün sənə doğru gəlir bir işıq,
İşıq ilə Şimşəkat da qarışıq,
Gördün yerlər, göylər tapıb yaraşıq,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

Axşam üstü ay baxarsa üzünə,
Gözlərini qırpma, zillə gözünə,
Gördün taxıl qalxıb atın dizinə.
Sürü, naxır yatıb Qobu düzünə,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

Onda, qardaş, at bir yana yarağı,
Götür beli, ot biçəni, orağı,
Ol neçə gün tarlaların qonağı,
Biç buğdanı, şumla yenə torpağı,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

Deyinməyi, bəzənməyi, unut sən,
At ağzına gedə gedə qovurt sən,

Dəyirmantək çiy buğdanı üyürt sən,
Tərini sil, çöl içini soyud sən,
Axşam evə yorğun, əzgin qayıt sən,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

Turq gəlmişdi Mindiyara bu gecə,
Tunqər ilə görüşmüşdü gizlicə,
Aralıqda neçə düyün, düyünçə,
Bil ki, böyük Mindiyara Turq gəlib.

***

Turq söylədi:- Daryaş Alpis qovuşdu,
Öldürməkdən utandırmaq yaxşıdır.
Biz onları qandırsaq ölərlər,
Öldürməkdən utandırmaq yaxşıdır.

Yoxsa birməz döyüş, vuruş, qonaqlıq,
Döyüşəcək min il öclə qorxaqlıq,
Hamı dönüb olub daha yaraqlı,
Öldürməkdən utandırmaq yaxşıdır.

Altyer söyləncisi

Alpis yenə küsüb dönür Altyerə,
Özözüzdən küsmə çaşqın qalarsan.
Yolda sonev görür, nədən çaşır o,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Sonev üstə gül-çiçəklər bitibdi,
Üstyer, Altyer arasında itibdi,
Üzərini duman, çisgin örtübdü,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Qız Çiçəyin soneviydi, o, küskün,
Ağ çiçəklər boynu bükük, ağ, ölgün,
Küskün idi iki yerə ərköyün,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.
Alpis gördü, yaxın gəldi doğmatək,
Dedi:- Məni bəyənmədin, Qızçiçək,
Sən tanrıydın, bu sonluğun nə demək,
Üstyerliyə getməyəydin sən gərək,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Səndən sonra mənim belim bükükdür,
Tanrılarım cücərməyən kötükdür,
Ağızları küylə dolu köpükdür,

Ayaqları sürüşgəndir, sürtükdür,
Onlar sanki içəridən çürükdür,
İndi mənim öz içimdə sökükdür,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Sən olsaydın mən bu günə qalmazdım,
Üstyerdəcə yersiz qaçqın olmazdım,
Təkluk çəkib saralmazdım, solmazdım,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Sən dirilsən girrəm acıq qoynuna,
Incitmişəm səni, allam boynuma,
Çox qan-qada işlərimdən yanıram,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

Hörmüz məni eşidərsə, yalvarım,
Ey varlığa baş baş olan yuxarı,
Dirilt gözəl qız Çiçək sən barı,
Qıtlıqlardan yığım axarbaxarı,
Özözündən küsmə çaşqın qalarsan.

***

Sanki Hörmüz eşitmədi Alpisi,
Adam gərək barışığa yer qoya.
Sısqa günə qalıb Alpis ağladı,
Adam gərək barışığa yer qoya.

O içini çəkə-çəkə gərildi,
İti gözlər qanla dolu, bərəldi,
Qızçiçəyin torpağına sərildi,
Adam gərək barışığa yer qoya.
Qıtlıq, aclıq gəldi, bir də quraqlıq,
Dedilər ki, Alpis, laxdır bu varlıq,
Sizi gözlər başbaşevdə qonaqlıq,
Adam gərək barışığa yer qoya.

Bu gün gedir Üstə çopur yağmurluq,
Unutqanlıq, inamsızlıq, qısmırlıq,
Ağrı üstə oturacaq ağırlıq,
Üstəlik də çopurluqla qoturluq,
Adam gərək barışığa yer qoya.

Alpis durdu, öpdü yeri son kərə,
Dedi:- Gedim, göydə dönüm təpərə,
Tapım «ölü diriltməyi» mən gərək,
Bundan sonra mən də billəm neynərəm,

Adam gərək barışığa yer qoya.

Birdən yerdə nə var idi parladı,
Göydən ağır bir səs gəldi, gurladı.
Alpisi də səs qorxutdu, çorladı,
Adam gərək barışığa yer qoya.

«-Sən öləndə ölər sənli qalıqlar,
Diriləcək sən öldürən yazıqlar,
Yaşayacaq yaxşılarla ayıqlar,
Birləşəcək ayıqlarla sayıqlar»,
Adam gərək barışığa yer qoya.

Alpis durdu, üzü-gözü saraldı.
Dar ürəyi, quru beyni qaraldı.
Altyer, Üstyer gözlərində daraldı.
Adam gərək barışığa yer qoya.

Yerdə qalan səsdən qorxdu, çəkindi,
Pislik etmək dözümləri tükəndi,
Pisdiklilər bir-birinə söykəndi,
Adam gərək barışığa yer qoya.
Tərsə uçan quşlar uçub gəldilər,
Bu kimsəsiz çaşqınlığa güldülər.
Bir neçəsi gülə-gülə öldülər.
Adam gərək barışığa yer qoya.

Sonra gəldi oynaqlayan qorxular,
Sonra gəldi itə bənzər sorğular,
Sorğularla bərk qol-boyun uyğular,
Sonra gəldi bər-bəzəkli duyğular,
Sonra durna qıza bənzər sayğılar,
Gətirildi ağ qızıldan oturaq,
Sonra ye-iç qab-qacağı, yal-yaraq,
Sonra hər bir tanrılıqdan bir qonaq,
Şiş tanrısı, bir də iblis-yapalaq,
Bir də gəldi boz göyərçin qızsayaq,
Ağ yəhərli Qaya quş da çaparaq,
Adam gərək barışığa yer qoya.

***

Alpis dedi:- Mən hamıdan küsmüşəm,
Sizlərimdən əllərimi üzmüşəm,
Üst yer bizə basılmazdır, dözmüşəm,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Neçə tanrı Qızçiçəyə baxıblar,
Tanrılığın düz yolundan çıxıblar,
Pisdiklilik qorxusunu yığıblar,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Çökər yaxşı, bunca pislik olmasa,
Yaxşılığın şiş köpünü almasa,
Qıtlıq içdən ona qorxu salmasa,
Yaxşılıq da ölər çaşqın qalmasa,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Hormuz bizim Qızçiçəyi tovladı,
O Bacarla tanrımızı ovladı,
Sonra onu Üstyerdən də qovladı,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.
Biz Üstyeri doğram-doğram edərik,
Yaxşlığı izləyərik, güdərik,
Pisdiklilər vuruşunda itərik,
Biz Hörmüzü pis yaxşıda ötərik,
Yaxşılığın son evində bitərik,
Yeni Üstyer yaratmağa gedərik,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Alpis dedi:- Mindiyarla Parsdiyar,
Mən olmasam gedib qardaş olarlar,
Biz onları gərək qıraq o ki var,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Alpis dedi, hamı yedi, əyləndi,
Kök buxaqlar, şiş dodaqlar yelləndi,
Qayğı görüb qanlı gözlər selləndi,
Alpis dedi, göy yanaqlar gülləndi,
Bir quş gəldi, birdən gözlər lilləndi,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

O quş dedi:- Turqun qartal quşuyam,
Mən Alpisin dediyinə qarşıyam,
Tuşlanmışam, Turqun sapand daşıyam,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Gəldim gördüm Qızçiçəyi. Qaplanı,
Gəldim gördüm sənin kimi xortdanı,
Hər bir yarı tutub gülünc yalanın,
Yoxdur sənin bir qadından olanın,

Dediyindən, yazıq, ürək bulanır,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Bir quş qalxdı, Qartal quşu fırlasın,
Onu alıb çaynağına ovlasın,
Ovlanmasa qonaqlıqdan qovlasın,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Bir ox gəldi dəydi lapdan o quşa,
Quş bükülüb yerə gəldi bir başa,
Elə bu an biri çıxdı yoxuşa,
O İblislə gəldi sanki başbaşa,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Dedi:- Kimsən, bura necə gəlibsən,
Sən buranın yolun hardan bilibsən,
Ya da özün bilməyərək ölübsən,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Gələn dedi:- Mən Mineldən bir hayam,
Mən Qurdərəm, Qurdağızam, Turq soyam,
Mən vuruşda basılmayan alayam,
Mən anamdan ana qurda bir payam,
Acıqana qarşı qanlı bir toyam,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

- Mən də İblis, varın-yoxun Tanrısı,
Gözü acın, qarnı toxun Tanrısı,
Qurdağızın, ovçu quzğun Tanrısı.
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

Mən görmüşəm sənin anan öləndə,
Bir qurd səni aldı onun əlindən.
Ağzın oldu, söz olmadı dilində.
Qurd ağızın oxuy sənə dəyəndə,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

İblis dedi:- Mən öldürdüm ananı,
Aclıq çəkdi, öldü yerdə qalanın,
Qırdım toyuq quzu, toğlu, dananı,
Qırdım atı, öküz, inək, buğanı,
Qırdım yüz-yüz gülümsəyən balanı,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

O günlərdən gəlib çıxdın bu günə,
Döyüşməyi öyrədibdir Turq sənə,
Bura necə gəlib çıxdın desənə,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

-Ay Altyerin qanlı Alpis yerinci,
Onu sizə deyəcəkdir qılıncım,
Mənəm böyük Turq atanın qoruncu,
Sənlə Alpis Mindiyara yabançı,
Öndərləri vuruşduran yalançı,
Haradadır, söylə, Alpis, o qancıl,
Pislik Alpis qorxusudur Üstyerdə.

***

Alpis dedi:- Mən şimşəyəm, Qurdağız,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.
Sən uşaqsan döyüş vuruş yolunda,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Get Turqəri çağır gəlsin döyüşək,
Gəlsin bizim qonaqlıqda görüşək,
Ya da əski tanış kimi güləşək,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

-Sənsən Alpis, üzün niyə qaradır,
Şü çöplərdən tanrı səni yaradıb,
Bu sənsənsə, onda bura haradır,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Alpis dedi:- At qırağa yarağı,
Yaraq ilə incitməyək qonağı,
Qurdər atdı yerə yalı-yarağı,
Çəkməliydi təkcə onun ayağı,
Dedi:- Soyun səndə güləş sayağı,
Təkcə qalsın ayağında dolağın,
Sən çör-çöpsən, cızıqların yumağı,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Alpis gəldi, şimşək səpdi qonağa,
Qonaq aşdı, yenə durdu, ayağa,
Caynağını atdı çör-çöp yumağa,
O Alpisi aldı. Atdı qırağa,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Alpis baxdı, gördü sağdır qonağı,
Ağacdandır çəkmələnən dolağı,

Yerə dəymir Şimşəkqıran ayağı.
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Alpis dedi:- Şimşək qırır hər yeri,
Çəkmələri ağacdandır qurd ərin,
Gəl bir daha biz güləşək, gəl bəri,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Qurdər dedi:- Alpis çoxdur, çox işim,
Gəlməmişəm burda sənlə güləşim,
Sən basarsan mənim kimi on beşin,
Mən gəzirəm itirdiyim günəşi,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

İblis dedi:- burda günəş parlamaz,
Altyer yayda donar, qışda qarlamaz,
Burda su az, əkin azdır, tarla az,
Bizdə qonaq öldürmürlər, yaramaz,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Birdən yerlər, göylər üç yol kişnədi,
Qurdər gördü göydən yağan iynədir,
Qızıl quşun beli, başı göynədi,
O, Qurdərı yerdən qapdı, dənlədi,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

Qurdər gördü Turq bir daşdan yapışıb,
Qızçiçəyin sonevilə tapışıb,
Öz-özüylə nəsə deyir, danışır,
Ikisinin səsi burda qarışıb,
Şimşək çaxar, bulud yağar, göy ağlar.

***

Birdən bulud parçalanır, yarılır,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.
Alpis çıxdı Turq atanın önünə,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Turq sıçradı Şimşəkatın belinə,
Qılıncını qapıb aldı əlinə,
Girdi qanlı qara bulud selinə,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Alt, üst yerin keçidində durdular,
Qorxutmaqla bir-birini yordular,
Düyünlənmiş buludları yardılar,

Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Alpis dedi:- Qonaqlıq var, buyursan,
Yaxşı olar, boş qarnını doyursan,
Burda pisi yaxşılıqdan ayırsan,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Turqər dedi:- Səsin tutub hər yanı,
Sən öldürdün Qızçiçəklə Qaplanı,
Qovla ayaq üstündəki şişmanı,
Bu şişmanlar burda niyə dayanıb,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

-Onlar görmək istəyirlər Turqəri,
Nədir onun döyüş – vuruş dəyəri,
Bir qılıncla necə ölür, gəbərir,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Şişman gəldi, dedi:- Turqər gəl bəri,
Mundarlama tanrılaşan bu yeri,
Qonaqlıqdır, ey çöllərdə köçəri,
Gəl uçuraq Minellərin çəpərin,
Geyindirim sənə qurddan bir dəri,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

Bu an bir səs səpələndi göylərə,
Qızçiçəkdi, o söylədi Turqərə,
-Onun gücü yığılaraq bir yerə.
Qoltuğunda qalıb, dönüb boz kirə,
Vursan ordan şişman tanrı gəbərər,
Bulud qat-qat parçalansa gün doğar.

***

Turqər vurdu onu oxla, gəbərdi,
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.
Alpis dedi:- Əlin- qolun sınaydı.
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.

Qurdər dedi:- Ata, Alpis çılpaqdır,
O ölməzdir, qordan şimşək yaraqdır,
Döşü-başı, çör-çöp, ip-sap sayaqdır,
Gey bunları, bunlar ağac başmaqdır,
Ağac yerdə şimşəklərə yasaqdır,
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.

Turqər geydi başmaqları, dikəldi,
Şimşək vurdu onu, tez də çəkildi,
Şimşəkqılınc dəydi, Alpis söküldü,
Qırıq-qırıq oldu, ip-ip tökuldü,
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.

Bunu görüb qara quşlar uçdular,
Ac tanrılar sürü-sürü qaçdılar,
Turq ataya yalvar ağız açdılar,
Qızçiçəyin sonevini qucdular,
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.

Bunu görüb Alpis bərkdən uğundu,
Silkələyib sel-sel oldu, çalandı,
Qordan yenə ilmə-ilmə toxundu,
Bunu görən çox tanrılar xoxlandı.

Qorxu, ürkü çoxlarında çoxlandı,
Hər vuruşun bir çəmi var, tap onu.
O, dirildi, bir də aşdı, çökdü o,
Öz-özünü ilmə - ilmə tikdi o,
Acığından yeri qazdı sökdü o,
Hər vuruşun bir cismi var,tap onu.

***

Turqər, Qurdər, Qartal çıxdı Altyerdən,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.
Bağırtılar, ulaşmalar yuvası,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Gün doğana üz tutdular, getdilər,
Küləkləri, buludları ötdülər,
Kolluqlarda, meşələrdə itdilər,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Gəlib sonda bir daxmaya çatdılar,
Yıxıldılar, mışıl-mışıl yatdılar,
Yuxuda da yol getdilər, yortdular,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Turq yaxında bir çay gördü, çağlayır,
Bir qoca da oturubdu ağlayır,
Hərdən alıb bir köynəyi qoxlayır,
Sanki qoca kiməsə yas saxlayır,

Göz yaşları axır ürək dağlayır,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Turq soruşur – qoca, sənə nə olub,
Qoca lapdan diksinərək ayılır,
Deyir:- Mənim nəvəm vardı, cuppulu,
Pambıq kimi yanaqları dop-dolu,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Malım – pulum çoxdu, ona çatası,
Kaş gələydi mənə onun qadası,
Getdi mənim yey balamın balası,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.
Bir aydır ki, uşaq gedib aradan,
Basdırıblar onu bax, bax, burada,
Mən öləydim kaşki, böyük yaradan,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

-Burda niyə oturubsan ay yazıq,
Kövrək olur belə gündə qocalıq,
Qoca dönüb Turqa baxdı bir anlıq,
Dedi:- Məni öldürəcək ayrılıq,
Turq düşündü yol boyunca, düz, yalan,
«Çıxdı qoca yolumuza haradan?»
Gördü qoca ölüb gedir aradan,
Dedi:- Burda nəsə vardır, yaradan
Turqər gəldi o son evə arada,
Qazdı yeri, seçdi ağı qaradan,
Üzüquylu beşik gördü burada,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Bunu bildi bir çox doğma adamlar,
O sonevdə uşaq yoxdur, beşik var,
Anasının başı üstün aldılar,
Uşaq üstə onlar qırğın saldılar,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Çox udqundu, çox sıtqadı gənc ana,
Çox əl atdı ana o yan, bu yana,
Gördülər ki, o güc verib yalana,
Söz yaydılar bu anadan hər yana ,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Sonra ana dedi sözün düzünü,
Dedi:- Burda yox sayıram özümü...

Çox sevirdi qoca gördük uşağı,
Mən- deyirdi- bu gün, sabah qonağı,
Bu körpədən başqa hər şey bayağı,
Var, zənginlik, evin çatdaq suvağı,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

O deyirdi tez-tez o yan bu yanda,
Uşaq ölsə mən də ölləm bir anda,
Düzlük güdmə heç də olan qalanda,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Biz ər-arvad bir gün dedik, yoxlayaq,
Haray salaq, gecə-gündüz ağlayaq,
Son ev qazaq, bunu gizli saxlayaq,
Qocamızın sinəsini dağlayaq,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Ölsə, bizə bollu varı qalacaq,
Bu uşaq da zəngin adam olacaq,
Var hamını öz qoynuna alacaq,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Öncə dedik, biz uşağı öldürək,
Sonra dedik, yox, uşağı gizlədək,
Sonra dedik, onu itmiş bildirək,
Bu iş ilə varlı olaq biz gərək,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Uşaq «öldü», ancaq qoca ölmədi,
Biz uşağı gizlətmişdik, bilmədi,
Biz düşünən biclik vecə gəlmədi,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Turq Ər dedi:- Sağdır indi o uşaq,
Sağdır- dedi- ana çox çox utancaq,
Qoca bunu bildi, gəldi çaparaq,
Turqər dedi:- Uşaq sağdır, siz də sağ,
Var ortada olub oyun, oyuncaq,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Qoca dedi:- mən artığam, görürəm,
Nəyim varsa bütün sizə verirəm,
Mən qayıdıb o son evə girirəm,
Varyoxumu xalı edib körpənin,
Ayaqları altınaca sərirəm,

Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

***

Bir gün qonaq qaldı Turq Ər qocaya,
Çox varın da qorxusu var, saxlama.
Qızıldandı burda hər cür qab-qacaq,
Çox varın da qorxusu var, saxlama.

Qoca dedi:- Küplərim var, dop-dolu,
Üzə çıxar onlar, qazsan sağ solu,
Atam mənim varlı olub, ər olub,
Atama da atasından var qalıb,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

-Varım sizə kəsi olsun,Turq ata.
Siz qaytardız məni yeni həyata,
Körpə nəvəm döndü mənçin sovqata,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Turqər dedi:- Var heç kəsə qalmayıb,
Varla pulla heç kəs ağgün olmayıb,
Satallarda varla sevinc almayıb,
Qarnı doyub, könlü-gözü doymayıb,
Varla su çək, yer ək, bağ sal, ev ucalt,
Bunsuz adam boş tuluqdur, quru ad,
Al mal-qara, qoyun-quzu, ilxı-at,
Sən varınla insanlara gün yarat,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Qoca güldü, başa düşdü Turqəri,
Iş axtardı, yardım gəzdi əlləri,
Yeni gözlə gördü düzü çölləri,
Altyer, Üstyer, yaxındılar əzəldən.

Yuxu söyləncі

Gecə yatdı Qurdər yorğun, duyğulu,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.
Anasını gördü Qurdər yuxuda,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Ana dedi:- Gəl tap oğlum sən məni,
Ölməmişdən qabaq görüm mən səni,

Unutmazlar qalan ilə öləni,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Gəl gəl, hələ ölməmişəm mən, bala,
Səni doğub mən ölmüşdüm az qala,
Köləlikdən qurtar məni, nə olar,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Mən bir qancil köləsiyəm, tutuğu,
Quyu olub gözlərmin batığı,
Quruyubdur gözlərimin bulağı,
Yoxdur burda, bala, arxam, dayağım,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Gecə yatdı Qurdər yorğun, duyğulu,
Yuxu gördü anasından qorxulu,
Durdu, qaçdı meşəliyə yuxulu,
Gördü hər yer tutqunlaşıb boğulur,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Yuxusunu gəlib Turqa danışdı,
Turqun ayıq düşüncəsi qarışdı,
Tez-tez onun anasını soruşdu,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Sonra dedi:- Get ananı tap, oğul,
Şimşəkatı al, yəhərlə, çap oğul,
Götür şimşək qılıncı da lap, oğul,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.
Yol göstərər sənə bizim qızıl quş,
Qısa yolu Şimşəkatdan sən soruş,
Yelə dönüb küləklərlə sən yarış,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Çətin gündə Odərpayla görüş sən
Ağuzərlə, Dəmirqızla, görüş sən,
Lap çətində tək tanrıdan yapış sən,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Şimşəkatı Qurdər mindi sevindi,
O qılıncı ələ aldı, öyündü,
Anasıçün dağ ürəyi döyündü,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

Onlar gözdən itənədək baxdı Turq,

Hıçqırtını boğazında boğdu Turq,
Yağış oldu buludlardan yağdı Turq,
Düz yozulsa yuxu yarı doğrudur.

***

Başı qarlı dağlar, yastı yoxuşlar,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.
Ana, bala görüşəcək, yol verin,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.

Burum-burum çaylar, yollar çökəklər,
Yaşıl-yaşıl biçənəklər, ətəklər,
Məstan-məstan baxan, gülən çiçəklər,
Qanadlanan mərci boyda böcəklər,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.

Güzgü göllər, solğun, dilsiz axmazlar.
Dənizləri birləşdirən boğazlar,
Bulaq-bulaq parıldayan almazlar,
Salxım-salxım sallaq buz-buz qotazlar,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.

Bizuc-bizuc, millən-millən ağaclar,
Göy palaztək toxunulmuş yamaclar,
Ey qartallar, ey kəhliklər, turaclar,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.

Ey yer altı evlər, xırda komalar,
Səs-küy dolu, uşaq dolu daxmalar,
Yabançılar, doğmalardan doğmalar,
Ey dənizdə enib qalxan dalğalar,
Çəkil, yol ver tələsənə, tələsmə.

Parsdiyarda endi yerə Şimşəkat,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.
Iblis çıxdı qabağına Qurdərın,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Dedi:- Qurdər, bura yenə gəlmisən,
Burda döyüş gedir, hardan bilmisən,
Sanki Turqla tanrılığı bölmüsən,
Sən gəlməmiş, bil ki, burda ölmüsən,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Burda Daryaş Eldəbiri dağlayır,

Dəmirqızı basıb tutuq saxlayır,
Əkbitəni alamağıçün Turqərdən,
Yarağını, toplumunu yoxlayır,
Mindiyarla, Minel dibdən laxlayıb,
Tunq özünü hələ güclə saxlayıb,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Qurdər dedi:- Gözə görün İblis, sən,
Kimsən görüm, sən İblissən, Alpissən,
Yoxsa silləm səni bu yer üzündən,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Ana südü qaynar bu gün qanımda,
Şimşəkatlar, şimşək qılınc yanımda,
Yox edərəm Alpisi də bir anda,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.
İblis qorxdu, üzü, gözü qırışdı,
Kölgə olub addım-addım sürüşdü,
Daryaş gəldi, Qurdər ilə görüşdü,
Hər iki Ər qıvraqlandı, dəyişdi,
Ikisi də qılınc çəkdi, döyüşdü,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Daryaş dedi:- Mən İblisəm, Alpisəm,
Şahlığımda mən dörd üzəm, beş üzəm,
Döyüşdə də mən tək deyil, mən yüzəm,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Anan mənim tutuğumdur, satdığım,
Sənin satıb Satallarda atdığın,
Mənim isə yer altına qatdığım,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Əkbitənə dəyişərəm onu mən,
Şah qızıdır hər şey gəlir əlindən,
Gəl ananla Əkbitəni dəyiş sən,
Bu ölkədə baş başılıq al məndən,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Turqər dedi:- Alpisləşən a kaftar,
Heçnə ilə dəyişilməz analar,
Heç də çökməz Əkbitənlə Mindiyar,
Mən bilirəm, səndə Alpis qanı var,
Altyerdədir, Alpis, iblis olanlar,
Altyerdədir öz yerində sayanlar,

Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Öz yerindən Qurdər qopdu, bağırdı,
Nərildədi, anasını çağırdı,
«Ana» sözü sevinc, qorxu doğrutdu,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Daryaş atan ox sancıldı tutağa,
Qurdər atdı, at sərildi torpağa,
Şimşəkatı Qurdər çəkdi qırağa,
At altından Daryaş qalxdı ayağa,
Hər ikisi əl atdılar yarağa,
Qılınclaşdı qoca buğa, gənc buğa,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Daryaş vurdu, tutaq iki bölündü,
Daryaş vurdu, tunc dəbilqə dəlindi,
Daryaş vurdu, Qurdər qana bələndi,
Bir də vurdu, gəncin başı yelləndi,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Ancaq Qurdər «ana» dedi, dirildi,
Qurdər vurdu, Daryaş yerə sərildi,
Bir də vurdu, başı, boynu yarıldı,
Ölüm gəldi, başı üstə gərildi,
Bir-birinə baxdı dörd göz, bərəldi,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Daryaş dedi:- Vurma məni, yaramaz,
Mən olmasam anan səni tanımaz,
Burax məni, çəkil yana sən bir az,
Mən ölürəm, mənə özün sonev qaz,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Qurdər durdu, basar kimi ağladı,
Qılıncını başı üstə saxladı,
Anasının varlığıyla çağladı,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Birdən birə anasını çağırdı,
«Ana» «ana» deyib Qurdər bağırdı,
Bir də bərkdən «Ana» deyib ayğırdı,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Yer silkəndi, damlar uçdu elə bil,

Qapıları ana açdı elə bil,
Tanrı göydən işıq saçdı elə bil,
Hər bir yanda qaça-qaçdı elə bil,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.
Bir qandallı qadın çıxdı qapıdan,
Paltarları didik-didik pis yaman,
«Oğlum» deyib bir səs çıxdı qarıdan,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Sonra çıxdı Dəmirqızla, Eldəbir,
Qandalları qırıb atdı birbəbir,
«Yeri, göyü silkələyən bu kimdir»,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Ana qaçdı, yolu azdı, itirdi,
Qurdər qaçdı, onu yerdən götürdü,
Tanrı baxdı bu görüşdən qımışdı,
Ayrıları bir-birinə yetirdi,
Göz yaşları axdı sevinc gətirdi,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Darayaş baxdı, gördü hamı tutulub,
Hamı sanki Mindiyara qatılıb,
Aradakı acıq - macıq atılıb,
Ona qarşı qara qaşlar çatılıb,
Dedi, «bunca Parsdiyar da satılıb» ,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

Ana, bala bir-birini iylədi,
Biri «bala» biri «ana» söylədi,
Biri «doğma», biri «arxam» söylədi,
Biri yurdum, biri daxmam söylədi,
Yerdə ana südü iyi, dadı var.

***

Daryaş qorxub tez-tez bərkdən çığırdı,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.
Çox özünü vurdu o yan bu yana,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

O yıxıldı, dolaşarkən ayağı,
Qucaqladı öləndə də torpağı,
«Ah» demədi yaraqlısı, dayağı,
Şah olsa da öldü yolçu sayağı,

Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Çoxu dedi, Qurdər burda baş olsun,
Lap bacarsa Parsdiyarda şah olsun,
Biz birləşək, ölkə gözlə - qaş olsun,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Onun özü, anası da burdadır,
Ana harda, balsı da ordadır,
Gözü toxdur, həm də ölkə dardadır,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Qan tökməkdən, qan içməkdən doymuşuq,
Özümüzü didib qırıb soymuşuq,
Mindiyarı öz yurdumuz saymışıq,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Qurdər dedi:-kim basardır, kim basıq,
Eldəbirlə, Dəmirqızla biz varıq,
Bəs anamı neynəyərəm mən yazıq,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Turq tapşırıb savaş - mavaş olmasın,
Yığışılsın, dava-dalaş olmasın,
Əkin-biçin olsun, tutaş olmasın,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Daryaş, bir də durdu, sanki xortdadı,
Baxdı, baxdı sanki bağrı çatladı,
Sonra bir də şax belini qatdadı,
Söydü eli, çox cızıqı atdadı,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Dedi:- toplum yeridərəm evlərə,
Şah yerimi siz versəniz Qurdərə,
Yandıraram, od vuraram hər yerə,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Ağsaqqallar çox da ona baxmadı,
Ona qarşı yazıqlıq da doğmadı,
Alpis, İblis susdu, səs-küy qalxmadı,
Çovğun, sel-su, qızmar isti yağmadı,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.

Qoca Daryaş ilan kimi qıvrıldı,

İçi- çölü, öcü göyə sovruldü,
İçindəki tel damarlar qırıldı,
Öc odunda yandı, yandı qovruldu,
Qan tökməklə ölkə artmaz, dolanmaz.
***
Buzər dedi:- Qurdər güclü oğlandır,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.
Daryaş getsə, mənəm burda baş-başı,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.

Bir Ağsaqqal dedi:- Sözün doğrüdür,
Düz olanlar bir də gördün oğrudur,
Ölkə işi dolanbacdır, ağırdır,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.

Düz deyirlər, qan tökməkdən yorulduq,
Hər şey gördük, yavaş-yavaş ayıldıq,
Çapdıq, ancaq özümüz də soyulduq,
Basıq olduq, ancaq basar sayıldıq,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.

Parsel idik, gəlib olduq Pardiyar,
Üzə durub daha çox-çox yalanlar,
Ata olsun bizə böyük Mindiyar,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.
Buzər dedi:- Deyilənlər nə yaxşı,
Qoy şah olsun Qurdər, mən də başbaşı,
Daryaş isə keçmişlərə başdaşı,
Baş-baş olan həm də olsun Minbaşı,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.

Hamı dedi, qoca deyən qoy olsun,
Hamı dedi, olmayanlar qoy olsun,
Olanlar yox, olmayanlar qoy olsun,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.

Neçə Ərən qaçdı getdi, yox oldu,
Kimsə dedi, bu seç ha seç ağ oldu.
Seçki deyil, bu bizlərə lağ oldu,
Parsdiyarın işi yenə lax oldu,
Aldanmışlar aldanmasın bir daha.
***
Dəmirqızla, Eldəbirlə, çal-çağır,
Yaxşı olur hər bir işin əzəli.
Ana, Qurdər, Buzər getdi ocağa,

Yaxşı olur hər bir işin əzəli.

Odərpaya baş əydilər, susdular,
Üztutlara üç gün qulaq asdılar,
Oda, közə üç yol barmaq basdılar,
Yaxşı olur hər bir işin əzəli.

Kəsi oldu qoyun, quzu, at, gamış,
Uğur, inam kəsi üstə yaranmış.
Yerə baş əy, sən tanrıdan bərk yapış,
Yaxşı olur hər bir işin əzəli.

***

Odərpaya Qurdər Turqdan danışdı,
Ala gözlər, şaqraq sözlər sayrışdı,
Göz yaşları bir-birinə qarışdı.
Yaxşı olur hər bir işin əzəli.

Odər dedi:- indi atam hardadır,
Qurdər dedi:- Orda kimsə dardadır,
Harda qıtlıq varsa ata ordadır,
Yaxşı olur hər bir işin əzəli.

***

Öyüd verdi Odər ata Qurdərə,
Yol azana yol göstərən var olsun.
Dedi:- Vergi yeri olub Parsdiyar,
Yol azana yol göstərən öyüddür,
Parsdiyardan götür ağır vergini,
Ayırd elə tez əyrini, düzgünü,
Başraq elə el içində ağ günü,
Ayırd elə diri başı, ölgünü,
Tez aç yerli, yersiz düşən düyünü,
El ağırdır, ağır şahla öyünür,
Yol azana yol göstərən var olsun.

Çox danışdı, öyüd verdi Odərpay,
Dedi:- Evlən, ola bilməz şah subay,
Yoxsa düşər el içində hay-haray,
Aç baş evin qapısını taybatay,
Kimi gördün onu dindir, dinlə, say,
Döyüş, qırğın salma-dedi, Odərpay,
Yol azana yol göstərən var olsun.

Qurdər gəldi, Şimşəkatı yalladı,
Onu qızıl nallar ilə nalladı,
Qızıl quşu bu yazıla çulladı,

Olanları yazdı, Turqa yolladı,
Boyun əydi Qartal, qanad salladı,
Yol azana yol göstərən var olsun.

Dedi:- Quşum, bunu çatdır Turqərə,
Döş qər selə, qasırğaya, yellərə,
Ucadan bax uzaq - uzaq ellərə,
Yol azana yol göstərən var olsun.

Balaşq – Sanna söyləncі

Sorağ gəldi, Darvideldən gələn var,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.
Parsellilər əl- ayağa düşdülər.
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Ata, ana, bacı, qardaş kimidir,
Qocalanda qoşa yandaş kimidir,
Balaları yandaş, qandaş kimidir,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Gəlmişdilər görüşünə Qurdərin,
Qoymuşdular dalda qanlı illəri,
Dəyişmişdi ara- sıra dilləri,
Bükülmüşdü bir azcana belləri,
Boş qalmışdı Darvidelin çölləri,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Görüşdülər, öpüşdülər, güldülər,
Qurdərin şah olduğunu bildilər.
Göz yaşını sevinc ilə böldülər,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Sanna dedi:- Bizdə Sərtüz odu ver,
Bizdə yem ver, bir də Muğel atı ver,
Darvidelə yeni diyar adı ver,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Balaşq dedi:- - Mən də sənə öndərəm,
Hara desən, lap ölümə gedirəm,
Ağac ollam, harda əksən, bitərəm.
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Qurdər dedi:- Mənə deyib Turq ata,
Burda ellər necə düşüb it- bata,

Qanlı köynək biçilibdir Elata,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.
Gərək birgə qan- qadaya son qoyaq,
Bu yerləri diyar sayaq, el sayaq,
Hər adamı düz anlayaq, düz duyaq,
El içində qardaşlığı biz yayaq,
Tanrı bizə ürək verib bu sayaq,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

Istəyirəm çox toplumu buraxım,
Lap azaldım iti kəsən yarağı,
Ölkələrə çatsın bunun sorağı,
Tanrı olsun yurd, elatın dayağı,
Zoqquldayar, dəymə əsgi yaraya.

***

Birdən döyüş səsləncləri gurladı.
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.
Sorağ gəldi Tunq toplumu yürüşdə,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

Qurdər çıxdı, Dəmirqızla, Eldəbir,
Çıxdı Tunqun qabağına yerbəyer,
Dedilər ki, bizim böyük şah gəlir,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

Balaşq, Sanna, qız toplumu qabaqda,
Parsdiyarın iç toplumu yaraqda,
Ağ bayraqlar görünərkən uzaqdan,
Hamı döndü, baxdı Tunqa qıraqdan,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

Dörd təkərli, üç təkərli, atlılar,
Yürüşdəydi toplumlarda nəki var,
Öz gücünü yoxlayırdı Mindiyar,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

Dəmirqızı görüb Tunqər, dayandı,
Yanaqları aldan da al boyandı,
Ana- bala duyğuları oyandı,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.
At üstündə qucaqlaşdı ərənlər,
Öyündülər bunu belə görənlər.
Utandılar aralığa girənlər,
Səsləns «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

Tunqər dedi:- Tutuq düşən Eldəbir,
Söylə görüm Qurdər hanı, o kimdir,
Əlinizdə tutduğunuz gül nədir,
Daryaş hanı, sizi nəyə göndərib,
Səslənc «ayıq ol» deməkdir ölkəyə.

X Bölmə XXVIII QAPI

Brəhmən, Budda söyləncі

Bir ay beş gün Turq yol yortdu Hindelə,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.
Nələr gördü, nələr gəldi başına,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Gördü biri gün altında, qap-qara,
Açıb quştək qollarını yanlara,
Qanadlanmaq istər sanki damlara,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Turq söylədi:- Qardaş, kimsən, nəçisən,
Bu yol üstə kimdən kimə elçisən,
Bəlkə yeri, ya da göyü ölçürsən,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Brəhmənəm, Budda qanı canımda,
Sən Buddanın elçisinin yanında.
Əllərini qoşalaşdır alnında.
At bicliyi, pisdiklini qanından,
Aldatmağı, aldanmağı, qanından,
Lüt ol, görün öz dərinin donunda,
Əllərini qoşalaşdır alnında,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.
Burda öküz hər dillidən üstündür,
Bu gördüyün al- ver, qaç- tut ölgündür,
Varlıq əyri, ancaq Budda düzgündür,
Palpaltarda parparıltı özgündür,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Burda çaylar bir uzunsov dənizdir,
Mən dənizdən, dəniz məndən təmizdir,
Dik baxanın kiprikləri biz- bizdir,
Ölçü bilməz, qavranılmaz genişlik.

Basdırmırlar, yandırırlar ölünü,